

2018-155

Nota Tielen Kemelbeekstraat

Programma van maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Julie HAGEN

13-12-2018

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Tielen Kemelbeekstraat (provincie Antwerpen), gelegen buiten woon- of recreatiegebied, waarbij de totale oppervlakte van de betrokken vergunningsplichtige bodemingrepen 5000m² of meer bedraagt, diende de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota¹ bestond uit een bureauonderzoek en landschappelijke boringen (en indien nodig een verkennend en waarderend booronderzoek, eventueel gevolgd door proefputten). In het programma van maatregelen was opgenomen dat een proefsleuvenonderzoek diende uitgevoerd te worden in een uitgesteld traject. In deze nota, opgemaakt onder supervisie van een erkend archeoloog, worden de resultaten van het proefsleuvenonderzoek beschreven.

Het proefsleuvenonderzoek vond plaats op een site met een relatief eenvoudige verticale stratigrafie. Het sleuvenplan zoals opgenomen in de bureaustudie voorzag in de aanleg van 2 parallelle ZW-NO georiënteerde sleuven. Het sleuvenplan diende op het terrein plaatselijk te worden aangepast wegens de aanwezigheid van een centraal gelegen beek en diepe waterplassen in het zuidwestelijke gedeelte van het gebied. Voor de uitgraving werd gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak van 1,80m breed. Er werd één ruim kijkvenster aangelegd om meer duidelijkheid te krijgen in de aangetroffen sporencluster. De grond werd gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Na de voltooiing van de registratie van de sleuven werden deze gedicht.

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 4000m². Bepaalde delen van het terrein konden moeilijk onderzocht wegens de aanwezigheid van een beek en waterplassen. De rest van het terrein was vrij en goed toegankelijk. Van de onderzoekbare zone werd 541m² (13,5%) onderzocht door middel van proefsleuven, en 83m² (2%) door middel van kijkvensters. De vooropgestelde dekkingsgraad van 12,5% zoals opgenomen in de Code van Goede Praktijk (te verdelen over 10% sleuven en 2,5% dwarsleuven/volgsleuven/kijkvensters) werd hiermee ruimschoots behaald (15,5%). Deze dekkingsgraad gaf een duidelijk beeld in het archeologisch potentieel van het plangebied, waarbij een sporencluster aangesneden werd in het noordoosten. Het zuidwestelijke gedeelte van het terrein wordt eerder gekenmerkt door verstoringen.

Binnen het plangebied werden sporen aangetroffen die wijzen op een occupatie van het gebied gedurende de late tot postmiddeleeuwen. Deze sporen bevinden zich voornamelijk in de noordoostelijke helft van het plangebied en lijken sterk geclusterd te zijn. Er kunnen momenteel nog geen structuren en/of gebouwen éénduidig onderscheiden worden, maar de grote hoeveelheid aan sporen wijst op bewoning binnen het projectgebied. Daarbij werden 4 scherven rood gebakken aardewerk, 3 scherven witbakkend aardewerk en 1 scherf grijs aardewerk aangetroffen die ruim in de late tot postmiddeleeuwen worden gedateerd.

¹ <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8597>

De bodem in het zuidelijke en centrale gedeelte (ca. 2200m²) van het terrein zijn sterk tot zeer sterk verstoord door voormalige grond -en drainagewerken. In deze zone werden geen relevante archeologische sporen aangetroffen.

De bureaustudie gaf reeds aan dat op het grondgebied van de gemeente Tielen verschillende archeologische locaties gekend zijn in de directe omgeving van het plangebied. Het betreft sites/vondsten uit de IJzertijd t.e.m. nieuwste tijden. Vlak ten noorden van het huidige projectgebied werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd (ID 164866), waarbij naast sporen uit de midden ijzertijd en de volle middeleeuwen ook sporen en structuren werden aangetroffen uit de late en postmiddeleeuwen. Meer bepaald werden waterkuilen, greppels, schuren en andere structuren geattesteerd.

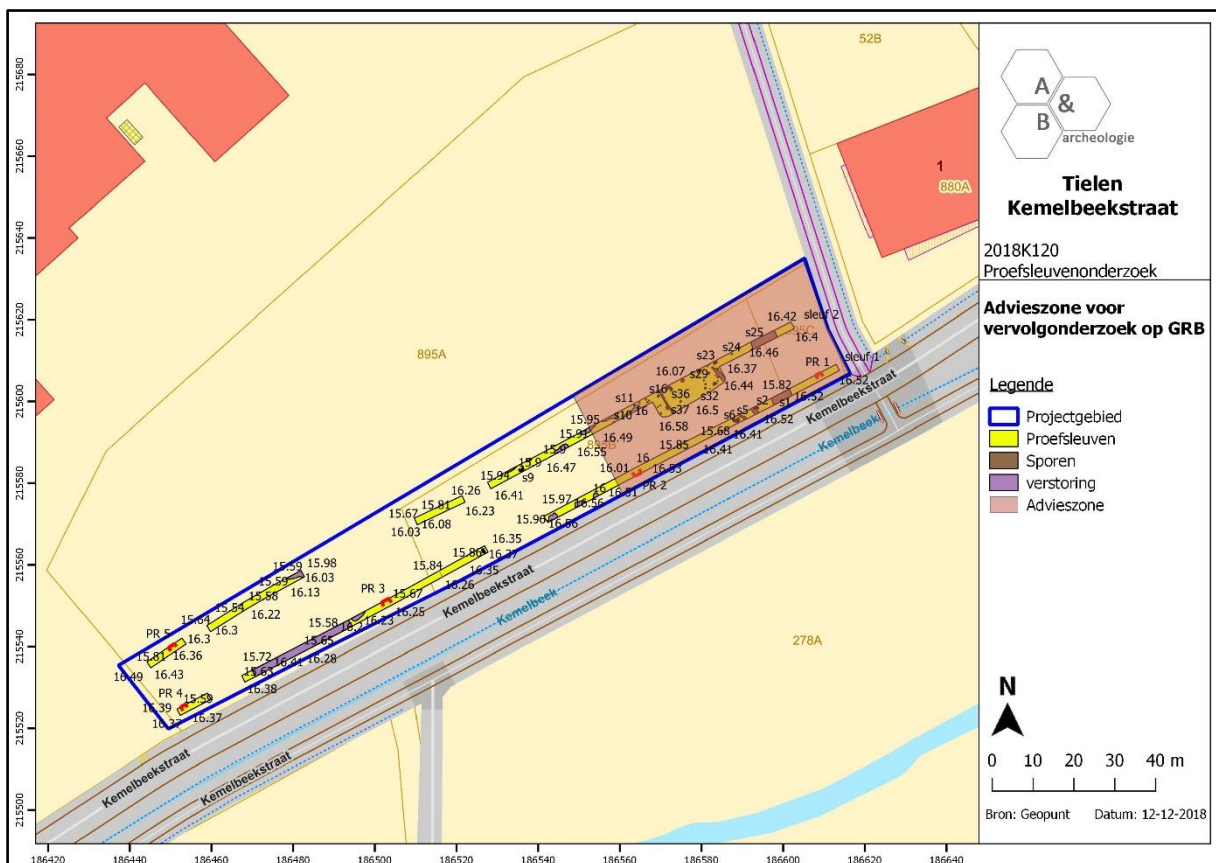
Het proefsleuvenonderzoek heeft aangetoond dat een archeologische site aanwezig is binnen de grenzen van het plangebied, meer bepaald in de noordoostelijke helft ervan. Hier kunnen sporen verwacht worden van een late tot postmiddeleeuwse nederzetting, bestaande uit grachten, greppels en gebouwen. Hoewel vooralsnog geen gebouwen of waterputten werden geïdentificeerd, kunnen dergelijke structuren wel verwacht worden. Het is bovendien niet uitgesloten dat sporen en/of vondsten van een artisanale aard aangetroffen worden, alsook sporen met een funerair karakter. Het zuidwestelijke gedeelte van het plangebied is voorts te zeer onderhevig geweest aan recente verstoringen, waardoor verder nog weinig archeologische sporen kunnen worden verwacht.

Gezien de aanwezigheid van een archeologische site wordt verder archeologisch onderzoek geadviseerd. Het advies voor vervolgonderzoek heeft betrekking op het noordoostelijke gedeelte van het plangebied (ca. 1780m²). Bij de advieszone dient ook rekening gehouden te worden met bufferzones langsheen de randen van de opgravingszone, zoals bv. de zijde langsheen de bestaande wegenis. Quasi alle tijdens het vooronderzoek geregistreerde sporen (m.u.v. S8 en S9) bevinden zich in dit gedeelte van de projectzone. Het zuidwestelijke deel van het plangebied (ca. 2220m²) is in hoge mate verstoord door de (voormalige) drainage -en grondwerken. Een vervolgonderzoek in deze zone is archeologisch gezien dan ook weinig interessant.

2. Afbakening van de opgravingszone

Gezien de aanwezigheid van een archeologische site wordt verder archeologisch onderzoek geadviseerd. Het advies voor vervolgonderzoek heeft betrekking op het noordoostelijke gedeelte van het plangebied (ca. 1780m²). Quasi alle tijdens het vooronderzoek geregistreerde sporen (m.u.v. S8 en S9) bevinden zich in dit gedeelte van de projectzone. Het zuidwestelijke deel van het plangebied (ca. 2220m²) is in hoge mate verstoord door de (voormalige) drainage -en grondwerken. Een vervolgonderzoek in deze zone is archeologisch gezien dan ook weinig interessant.

Bij de advieszone dient rekening gehouden te worden met bufferzones langsheen de randen van de opgravingszone, zoalsbv. de zijde langsheen de bestaande wegenis. Hierdoor kan de reële oppervlakte van de opgravingszone iets lager liggen dan de geadviseerde oppervlakte.

Figuur 1 Advieszone voor verder onderzoek (ca. 1780m²).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om de archeologische sporen te karteren en onderzoeken. Volgende niet limitatieve vraagstellingen dienen hierbij vooropgesteld te worden:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Zijn naast sporen uit de late en post middeleeuwen nog andere sporen aanwezig uit andere periodes?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere erven? Wat is de onderlinge samenhang/fasering? Hoe zijn de erven ingedeeld en afgebakend?
- Zijn er aanwijzingen voor artisanale activiteiten?
- Waaruit bestaat de materiële cultuur en kan dit iets leren of het gebruik van de site en de bewoner(s)? Tot welke groep, type, baksel, ... behoort het aardewerk?
- Welke spoorcategorieën zijn aanwezig? En tot welke functie behoren deze (bewoning, begraving, artisanal, ...)? Welke structuren kunnen onderscheiden worden (gebouwen, grachten, waterputten, kuilen, ...)?
- Lenen vondsten zich tot een conservatie? Wat is hun meerwaarde?
- Kunnen bepaalde sporen verder natuurwetenschappelijk onderzocht worden? Wat is hun meerwaarde? Welke vormen van natuurwetenschappelijk onderzoek zijn van toepassing (C14-datering, macrobotanisch, pollen, dendrochronologie, houtsoortbepaling, antracologie, petrografie, archeozoölogie, ...)?
- Kan de site in een ruimer archeologisch kader geplaatst worden of betreft het een lokaal fenomeen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Gezien de geplande werken is een *in situ* behoud niet mogelijk. Er dient bijgevolg een opgraving uitgevoerd te worden om de archeologische resten te onderzoeken.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 1780m². Het onderzoek kan uitgevoerd worden op één archeologisch vlakniveau (C-horizont) in één of meerdere werkputten en dient aangelegd te worden met een graafmachine met een platte graafbak onder begeleiding van de (erkend-)archeoloog. Hierbij wordt de grond afzonderlijk gestockeerd om vermenging te voorkomen. Wel is belangrijk dat indien een gebouwstructuur aangesneden wordt, deze in één werkput in zijn totaliteit moet blootgelegd worden. De grachten en greppels dienen zodanig onderzocht te worden dat een goed inzicht kan verkregen worden in de fasering ervan (coupes op knooppunten, aansluitingen, over/doorsnijdingen, uiteindes, onderbrekingen, ...). Ook kunnen andere bijgebouwen, waterputten, poelen, spiekers, ... en dergelijke verwacht worden. Het is bovendien niet uitgesloten dat ook sporen en/of vondsten van een artisanale aard aangetroffen worden, alsook sporen met een funerair karakter.

Bij de advieszone dient ook rekening gehouden te worden met bufferzones langsheen de randen van de opgravingszone, zoals bv. de zijde langsheen de bestaande wegenis. Hierdoor kan de reële oppervlakte van de opgravingszone iets lager liggen dan de geadviseerde oppervlakte.

Het archeologisch onderzoek dient conform de Code van Goede Praktijk uitgevoerd te worden. Sporen dienen geregistreerd en onderzocht te worden. Indien sporen zich lenen tot natuurwetenschappelijk onderzoek kunnen stalen genomen worden. De staalname en conservatie gebeurt volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De staalname en de verdere selectie van stalen voor verder onderzoek, gebeurt met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Voorafgaand, tijdens en na het veldwerk overlegt de veldwerkleider met de betrokken natuurwetenschapper(s) en de conservator.

Indien een waterhoudende structuur (diepe gracht, waterput, ...) aangetroffen wordt, dient men te werken met een bronbemaling om de structuur in goede en veilige omstandigheden te onderzoeken. Een voorafgaandelijke controleboring kan meer duiding brengen in de diepte van de structuur, alsook de diepte van de grondwatertafel en de nood voor bronbemaling. De kans op het aantreffen van een waterput kan niet worden uitgesloten.

5. Criteria niet uitvoeren onderzoekshandelingen

Er zijn geen criteria. Het archeologisch onderzoek dient uitgevoerd te worden.

6. Schatting tijdsduur (indicatief)

Het archeologisch veldonderzoek neemt voor een opgravingsploeg van 3 mensen ca. 5 werkdagen tijd in beslag, waarbij het opgravingsvlak in één of meerdere werkputten wordt aangelegd en onderzocht. Na afronding van het onderzoek kan de zone terug aangevuld worden. De verwerking en rapportering neemt ca. 25 dagen in beslag. Deze tijd is nodig voor de opmaak van het rapport, opstellen van grondplannen, wassen van vondstmateriaal, opmaak van lijsten, ...

Indien meerdere waterputten of andere waterhoudende structuren aangetroffen worden kan de termijn van het veldwerk verruimen.

7. Kostenraming op basis van de geraamde tijdsduur (excl. BTW, indicatief)

- Veldwerk archeologische opgraving incl. kraanwerk (aanleg en dichten) en opmetingen: 11.000 euro
- Verwerking, assessment, rapportage: 6.000 euro
- Natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie: maximaal 4000 euro

Onderzoek van omvangrijke sporen dieper dan de grondwatertafel (bv. waterputten): bronbemaling, onderzoek, kraanwerk, staalname, verwerking, ... voor 2500 euro tot 3000 euro per structuur

8. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 3 personen, waarvan minstens 2 archeologen
- De veldwerkleider heeft minstens 240 werkdagen ervaring met onderzoek op landelijke sites, in het bijzonder op sites uit de middeleeuwen.

9. Bewaring archeologisch ensemble

Gedurende het onderzoek worden de vondsten als geheel bewaard in een veilige, droge en klimaatsgeschikte omgeving. Na afronding van het onderzoek wordt het archeologisch ensemble overgedragen aan de eigenaar.